

Kritik mot Socialnämnden i Haninge kommun för att en socialsekreterare upprättat och lämnat in ett yttrande till tingsrätten i ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken

Beslutet i korthet: Under ett pågående ärende om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken, FB, lämnade en socialsekreterare ett yttrande till tingsrätten.

JO uttalar att det inte finns något lagligt stöd för en socialnämnd att på eget initiativ yttra sig till domstolen i ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. FB. Varken nämnden eller en enskild tjänsteman bör därför på eget initiativ yttra sig till domstolen i ett sådant ärende. När ett yttrande, trots avsaknad av lagligt stöd, ändå lämnas in till domstolen av någon från socialtjänsten finns det enligt JO också en stor risk för att nämnden kan uppfattas som partisk redan genom att yttrandet upprättas. Utrymmet för en enskild tjänsteman att skriva ett yttrande i ett ärende om verkställighet, utan att nämnden uppfattas som partisk, är därför ytterst begränsat. Enligt JO är det aktuella yttrandet inte heller begränsat till en redogörelse för faktiska omständigheter, utan det innehåller åsikter och framstår i delar närmast som en partsinlaga.

I beslutet konstaterar JO att handläggningen inte har skett i enlighet med de krav på opartiskhet och saklighet som uppställs i 1 kap. 9 § regeringsformen, RF, och nämnden kritiseras både för att yttrandet över huvud taget upprättades och för att det lämnades in till tingsrätten.

Bakgrund

A.A. och B.B. har tillsammans tre barn. I juni 2018 beslutade Södertörns tingsrätt att B.B. skulle ha ensam vårdnad om barnen och att två av barnen skulle ha rätt till visst umgänge med A.A.

I augusti 2018 ansökte A.A. om verkställighet av vad tingsrätten hade beslutat om umgänge. Under handläggningen av ärendet lämnade Haninge kommun in ett yttrande där det bl.a. angavs följande:

C.C. och D.D. är sedan 180823 föremål för anmälan och därefter utredning om sexuella övergrepp förekommit i hemmet hos fadern.

Barnen har varit i förhör, fadern likaså. Utredningen pågår.

Det kan utifrån den aktuella situationen inte vara lämpligt att lämna barnen för umgänge hos den förälder de uppgett sig utsatta av.

Det kan heller inte, med hänvisning till den förundersökning som pågår vara lämpligt att lämna barnen till fadern, som då kan påverka utredningen.

Oavsett tingsrättens eller faderns inställning till barnens situation och moderns inverkan har socialtjänsten inte gjort bedömningen att modern hindrat faderns umgänge med barnen för att sabotera deras kontakt.

Modern har agerat till skydd för barnen utifrån den historik av våld som finns i familjens historik samt det uppförande fadern haft/har gentemot såväl modern som barnen.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade A.A. på socialförvaltningen i Haninge kommun. Han var bl.a. kritisk mot att det aktuella yttrandet hade lämnats in till tingsrätten.

Utredning

JO hämtade in handlingar från socialförvaltningen i Haninge kommun och från Södertörns tingsrätt (mål nr Å 11699-18) och Svea hovrätt (mål nr ÖÅ 9600-18). Därefter begärde JO att Socialnämnden i Haninge kommun skulle yttra sig över anmälan. I yttrandet skulle nämnden särskilt belysa ett antal frågeställningar.

Nämnden kom in med ett remissvar och uppgav bl.a. följande:

Aktuellt intyg upprättades utifrån den utredning som föranleddes av förskolans anmälan till socialtjänsten. Detta intyg syftade inte på något som helst sätt att utgöra yttrande i själva tvisten om umgänge. Utan snarare utgöra rimlig förklaring till socialtjänstens bedömning samt agerande. På så sätt har socialtjänsten inte givit uttryck för ställningstagande i föräldrarnas konflikt och vårdnadsvist utan agerat i enlighet med det uppdrag som ankommer på socialtjänsten i socialtjänstlagen 1 kap 2 §, 1 st SoL, om barnets bästa. Därmed brister inte socialtjänsten i varken saklighet och opartiskhet och kan därför bedömas inte ha agerat i strid med 1 kap. 9 § regeringsformen.

Vid ärende i domstol som rör verkställighet, vårdnad, boende och umgänge med barn är rutinen att familjerätten avger yttranden, efter rättsens begäran. Dock utgör nämnda intyg ej sådant yttrande.

Aktuellt intyg avser en skyddsbedömning och ett förtydligande av och denna därmed ej ett yttrande gällande vårdnad, boende eller umgänge.

Sedan JO tagit del av remissvaret begärde JO att nämnden skulle besvara frågan om varför det aktuella yttrandet hade lämnats till tingsrätten.

Nämnden kom in med ett remissvar och uppgav följande:

Den 23 augusti 2018 inkom anmälan från förskolan där barnet C.C. berättat om sexuella övergrepp som pappan utsatt henne och hennes bror för. C.C. och D.D. hade ett inplanerat umgänge med pappan kommande helg. Socialtjänstens skyddsbedömning resulterade bl.a. i att modern uppmanades att skydda barnen från umgänge med pappan. En polisanmälan upprättades samma datum. Barnen förhöordes av polisen i närvaro av särskild ställföreträdare för barn den 31 augusti 2018 och pappan delgavs misstanke om våldtäkt mot barn och anhölls av åklagare den 6 september 2018. Den 12 september 2018 inkom ytterligare en anmälan, detta sedan C.C. berättat för modern om ytterligare sexuella övergrepp från fadern. Denna information överlämnades till polisen. Modern uppmanades

än en gång att skydda barnen från fadern p.g.a. de inkomna anmälningarna som utreddes av polis. Om modern inte hade skyddat barnen så hade socialtjänsten fått träda in och skydda barnen.

Socialtjänsten bedömde ett intyg som nödvändigt för att motivera socialtjänstens bedömning/ställningstagande då kravet på skyddande av barnen kom från myndigheten och hade verkställts genom ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU om modern inte agerat till skydd för barnen. Skyddsbedömningen kring att kvarhålla barnen kom alltså från socialtjänsten men kunde likväl ekonomiskt skada modern då hon tidigare ådragit sig viteskrav då hon behövt skydda barnen. Intyget visade då på att kvarhållandet inte var på moderns initiativ och detta var av vikt för tingsrätten att informeras om. I socialtjänstens uppdrag ingår att skydda barn från att fara illa där skyddsbedömningar inte alltid delas av föräldrarna. Dock bedömer socialtjänsten att barnperspektivet och barnets bästa hade företrädde denna gång varför myndigheten står fast vid sin bedömning.

A.A. kommenterade nämndens remissvar.

Bedömning

Objektivitetsprincipen

Enligt 1 kap. 9 § RF ska domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saklighet och opartiskhet. Kravet på saklighet och opartiskhet brukar benämnas objektivitetsprincipen.

Bestämmelsen i 1 kap. 9 § RF omfattar inte enbart hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller annat handlande från en myndighet. Även hur myndighetens agerande har uppfattats är av betydelse. Redan risken för att andra kan uppfatta att saklighet och opartiskhet inte iakttas är tillräckligt för att handlandet ska kunna anses strida mot 1 kap. 9 § RF (Se JO:s beslut den 18 juni 2019 i ärende med dnr 1671-2019 och däri gjorda hänvisningar).

Socialnämndens möjlighet att yttra sig till domstolen i ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. FB

Enligt 6 kap. 19 § FB ska en domstol som handlägger ett mål eller ärende om vårdnad, boende och umgänge se till att dessa frågor blir tillbörligt utredda. I domstolens utredningsskyldighet ingår bl.a. att ge socialnämnden tillfälle att lämna upplysningar eller att, vid behov, ge nämnden i uppdrag att utse någon att verkställa en vårdnads-, umgänges- eller boendeutredning.

Bestämmelsen i 6 kap. 19 § FB är inte tillämplig när domstolen prövar frågor om verkställighet enligt 21 kap. FB. När det gäller den typen av ärenden har domstolen i stället, enligt 21 kap. 2 § FB, möjlighet att ge en ledamot eller suppleant i socialnämnden eller en tjänsteman inom socialtjänsten i uppdrag att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne. Ett sådant uppdrag får även lämnas åt någon annan lämplig person. Den som har fått ett sådant uppdrag ska inom den tid som domstolen bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits och vad som i övrigt har kommit fram. Någon annan bestämmelse som ger nämnden rätt att lämna upplysningar till domstolen finns inte i 21 kap. FB.

Om socialnämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge eller förmyndarskap för ett barn ska nämnden göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilket ärendet hör (5 kap. 2 § socialtjänstförordningen [2001:937]). JO har tidigare ansett att det med stöd av den bestämmelsen är möjligt för nämnden att självmant lämna synpunkter till domstolen i ett mål om vårdnad och umgänge (se JO:s beslut den 21 oktober 1997 i ärende med dnr 3825-1996). Bestämmelsens ordalydelse ger dock inte stöd för att nämnden på samma sätt skulle kunna lämna synpunkter till domstolen i ett ärende om verkställighet (se JO:s beslut den 30 januari 2013 i ärende med dnr 5612-2011).

Det kan inte uteslutas att det kan finnas fall då domstolen med hänsyn till sin utredningsskyldighet enligt 12 § lagen (1996:242) om domstolsärenden (jfr 21 kap. 16 § FB) skulle kunna begära någon form av yttrande eller redogörelse från socialnämnden i ett ärende om verkställighet. Bestämmelsen ger dock inte nämnden rätt att på eget initiativ lämna ett yttrande till domstolen.

Sammanfattningsvis finns det inte någon bestämmelse som ger en socialnämnd rätt att på eget initiativ lämna synpunkter till domstolen i ett ärende om verkställighet. Nämnden kan därför inte självmant yttra sig eller lämna någon form av redogörelse för parternas förhållande till domstolen. Detsamma gäller givetvis även för enskilda tjänstemän vid nämndens förvaltning.

Bedömningen i det här fallet

Hösten 2018 pågick det ett ärende om verkställighet av umgänge enligt 21 kap. FB mellan A.A. och B.B. vid Södertörns tingsrätt. Av tingsrättens dagboksblad framgår att det under handläggningen kom in ett yttrande från Haninge kommun. Yttrandet är benämnt intyg och undertecknat av en socialsekreterare. Syftet med yttrandet var, enligt Socialnämnden i Haninge kommun, att informera tingsrätten om bakgrunden till att B.B. inte hade överlämnat barnen till A.A.

Som redogjorts för finns det inte något lagligt stöd för en socialnämnd att på eget initiativ yttra sig till domstolen i ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. FB. Varken nämnden eller en enskild tjänsteman bör därför på eget initiativ yttra sig till domstolen i ett sådant ärende. När ett yttrande, trots avsaknad av lagligt stöd, ändå lämnas in till domstolen av någon från socialtjänsten finns det också en stor risk för att nämnden kan uppfattas som partisk redan genom att yttrandet upprättas. Utrymmet för en enskild tjänsteman att skriva ett yttrande i ett ärende om verkställighet, utan att nämnden uppfattas som partisk, är därför ytterst begränsat (jfr JO:s beslut den 21 december 2018 i ärende med dnr 1258-2017).

När det gäller yttrandets innehåll kan jag konstatera att det inte är begränsat till en redogörelse för faktiska omständigheter, utan att det innehåller åsikter och i delar närmast framstår som en partsinlaga. Det anges bl.a. att det inte är

lämpligt att barnen har umgänge med A.A. samt att B.B. inte har agerat för att sabotera umgänget mellan barnen och A.A.

Det är svårt att uppfatta yttrandet på annat sätt än som ett ställningstagande för B.B., och jag har stor förståelse för att det gav A.A. skäl att ifrågasätta inte bara socialförvaltningens utan även nämndens objektivitet. Handläggningen har inte skett i enlighet med de krav på opartiskhet och saklighet som uppställs i 1 kap. 9 § RF, och nämnden förtjänar kritik både för att yttrandet över huvud taget upprättades och för att det lämnades in till tingsrätten.

Vad A.A. i övrigt har uppgett ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.